

U z n e s e n i e

Najvyšší súd Slovenskej republiky v právnej veci žalobkyne **M. R.**, bývajúcej v K., v dovolacom konaní zastúpenej JUDr. I. R., advokátkou so sídlom v K., proti žalovanej **H. S.**, bývajúcej v D., v dovolacom konaní zastúpenej JUDr. A. T., advokátom so sídlom v K., **o neplatnosť závetu a iné**, vedenej na Okresnom súde Košice I pod sp. zn. 14 C 936/2000, o dovolaní žalovanej proti rozsudku Krajského súdu v Košiciach z 12. novembra 2007, sp. zn. 9 CoD 130/2006 v spojení s doplnčacím rozsudkom z 19. novembra 2007, takto

r o z h o d o l :

Rozsudok Krajského súdu v Košiciach z 12. novembra 2007 sp. zn. 9 CoD 130/2006 v spojení s doplnčacím rozsudkom z 19. novembra 2007 **z r u š u j e** a vec mu vracia na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Žalobkyňa sa žalobou podanou na okresný súd 20. októbra 2000 domáhala, aby súd určil, že závet zriadený vo forme notárskej zápisnice na notárskom úrade JUDr. A. K., č. N X., Nz X. je neplatný a že ona je jedinou dedičkou po nebohej J. H., zomr. X. Neplatnosť závetu žiadala pôvodne určiť z dôvodu zlej starostlivosti žalovanej o poručiteľku. V priebehu konania tvrdila, že závet je neplatný aj z dôvodu, že poručiteľka v čase spísania predmetného závetu nebola v plnom rozsahu spôsobilá, vzhľadom na duševnú poruchu, k urobeniu právneho úkonu a že právny úkon neurobila slobodne a vážne.

Okresný súd Košice I rozsudkom z 29. septembra 2006 č.k. 14 C 936/2000-217 zamietol žalobu a rozhodol o trovách konania. V odôvodnení rozhodnutia uviedol, že starostlivosť žalovanej voči poručiteľke nie je skutočnosťou právne významnou z hľadiska platnosti závetu. Na tento žalobkyňou tvrdený dôvod neplatnosti preto neprihliadol. Zo znaleckého posudku L. f. UPJŠ v K. zo dňa X. (išlo o tretí znalecký posudok) zistil, že

poručiiteľka J. H. bola v čase urobenia právneho úkonu schopná posúdiť následky svojho konania, t.j. robiť poriadok so svojím majetkom pre prípad smrti a ovládať svoje konanie pri podpise závetu. Právny úkon preto nepovažoval za neplatný v zmysle § 38 ods. 2 Občianskeho zákonníka (ďalej len OZ). Výsledkami vykonaného dokazovania nebolo preukázané ani to, že by poručiiteľka neurobila právny úkon slobodne, resp. vážne (§ 37 ods. 1 OZ). Práve naopak, poručiiteľka J. H. prejavila vôľu spôsobom nepripúšťajúcim pochybnosti o tom, čo chcela so svojím majetkom pre prípad smrti urobiť. Keďže napadnutý závet netrpí ani takými formálnymi vadami, ktoré by mali za následok jeho neplatnosť, dospel k záveru, že v konaní nebol preukázaný žiaden zákonom uznaný dôvod neplatnosti tohto právneho úkonu. Rozhodnutie o trovách konania odôvodnil s poukazom na ustanovenie § 142 ods. 1 O.s.p.

Krajský súd v Košiciach rozsudkom z 12. novembra 2007, sp. zn. 9 CoD 130/2006 v spojení s doplnčacím rozsudkom z 19. novembra 2007 na odvolanie žalobkyne zmenil rozsudok súdu prvého stupňa a určil, že závet J. H., zomretej X., napísaný notárom JUDr. A. K. dňa X. v listine označenej ako „notárska zápisnica“ sp. zn. N X., Nz X. je neplatný, a že žalobkyňa je dedičkou po J. H., zomretej X. O trovách celého konania rozhodol tak, že účastníkom náhradu trov nepriznal. V odôvodnení rozhodnutia uviedol, že notárska zápisnica o právnych úkonoch musí obsahovať všeobecné náležitosti uvedené v § 47 zákona č. 323/1992 Z.z. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) a v prípade, ak notár spisuje notársku zápisnicu s osobou, ktorá nemôže čítať alebo písať, tiež náležitosti uvedené v § 49 Notárskeho poriadku. V zmysle ostatne citovaného zákonného ustanovenia svedkovia musia byť vždy prítomní pri prejave účastníka o tom, čo má byť zahrnuté do notárskej zápisnice, pri jej prečítaní a schválení tým účastníkom, v záujme ktorého boli svedkovia pribratí. Ak chýba niektorý z týchto údajov, má to za následok, že listinu nemožno považovať za notársku zápisnicu. Po zopakovaní dokazovania prečítaním listiny označenej ako notárska zápisnica napísaná na Notárskom úrade JUDr. A. K. dňa X. pod sp. zn. N X., Nz X. dospel k záveru, že táto listina neobsahuje údaj, že svedkovia (G. J. a E. N.) boli prítomní pri prejave vôle poručiiteľky J. H. o tom, čo sa má napísať do zápisnice. Táto skutočnosť vyplýva aj z výpovedí týchto svedkýň vykonaných pred súdom prvého stupňa. Uvedený chýbajúci údaj má za následok, že táto listina nemá povahu notárskej zápisnice a teda že závet nebol napísaný v tejto forme. Keďže posledná vôľa poručiiteľky nebola urobená pred troma súčasne prítomnými svedkami, ako to vyžaduje § 476c ods. 1 OZ, ide o právny úkon odporujúci zákonu a teda o právny úkon absolútne neplatný. V takomto prípade žalobkyňa ako neter

poručiiteľky prichádza do úvahy ako zákonná dedička v tretej skupine (§ 475 ods. 2 OZ). Okresný súd, hoci náležitým spôsobom zistil skutkový stav veci, rozhodol preto nesprávne, keď žalobu zamietol, z ktorého dôvodu jeho rozsudok v zmysle § 220 O.s.p. zmenil a žalobe v celom rozsahu vyhovel. Rozhodnutie o náhrade trov celého konania odôvodnil s poukazom na ustanovenie § 150 O.s.p.

Proti tomuto rozsudku krajského súdu v znení doplniaceho rozsudku (ďalej len rozsudok) podala včas dovolanie žalovaná. Navrhla rozsudok odvolacieho súdu zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie. Uviedla, že rozsudok odvolacieho súdu spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci. Vytýkala odvolaciemu súdu, že vychádzal z nesprávne ustáleného skutkového záveru, podľa ktorého poručiiteľka bola osobou, ktorá nemohla čítať alebo písať. Z dôkazov vykonaných pred súdom prvého stupňa nepochybne vyplýva, že poručiiteľka bola len slabozraká, ale nie slepá, a teda nebola osobou, ktorá by nemohla čítať a písať. Nešlo preto o prípad, v ktorom obligatórne prichádza do úvahy pribratie svedkov úkonu. Z výpovede samotného notára JUDr. K. vyplýva, že tak urobil len z dôvodu opatrnosti a účelnosti vyplývajúcej z jeho dlhodobých skúseností a nie preto, že by to bolo nevyhnutné z pohľadu zákona. V tejto súvislosti poukázala aj na ustanovenie § 40 ods. 5 OZ, podľa ktorého úradná zápisnica sa nevyžaduje, ak má ten, kto nemôže čítať alebo písať, schopnosť oboznámiť sa s obsahom právneho úkonu s pomocou prístrojov alebo špeciálnych pomôcok alebo prostredníctvom inej osoby, ktorú si zvolí, a je schopný vlastnoručne listinu podpísať. Odvolací súd dospel preto k nesprávne záveru, že notárska zápisnica nemá všetky zákonom predpokladané náležitosti a že závet je z tohto dôvodu neplatný. V nadväznosti na uvedené, považovala za nesprávne aj rozhodnutie odvolacieho súdu, ktorým určil žalobkyňu za dedičku po J. H.. Navrhla preto rozsudok odvolacieho súdu zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie.

Žalobkyňa vo vyjadrení k dovolaniu žiadala dovolanie zamietnuť a priznať jej náhradu trov dovolacieho konania. Uviedla, že z obsahu dovolania je zrejmé, že žalovaná nesúhlasí so skutkovými závermi odvolacieho súdu. Tvrdenie, že skutkové závery nie sú správne, nie je dovolacím dôvodom uvedeným v ustanovení § 241 O.s.p. Navyše, žalovaná v konaní pred odvolacím súdom sama potvrdila, že poručiiteľka bola osobou, ktorá nemohla čítať a písať. Dovolateľka neopodstatnene namieta aj tú časť rozhodnutia odvolacieho súdu, v ktorej rozhodol, že žalobkyňa je dedičkou po poručiiteľke J. H..

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.), po zistení, že dovolanie podal účastník konania proti rozhodnutiu, ktoré možno napadnúť týmto opravným prostriedkom (§ 238 ods. 1 O.s.p.), bez nariadenia dovolacieho pojednávania preskúmal napadnutý rozsudok odvolacieho súdu v rozsahu vyplývajúcom z § 242 ods. 1 O.s.p. a dospel k záveru, že ho treba zrušiť.

Odvolací súd vychádzal pri právnom posúdení veci, podľa ktorého závet je pre rozpor so zákonom neplatný zo záveru, že listina zo X. označená ako notárska zápisnica neobsahuje údaj, že svedkovia boli prítomní pri prejave vôle poručiťky J. H. o tom, čo sa má do zápisnice napísať. Podľa odvolacieho súdu v listine spisanej notárom JUDr. K. chýba teda jedna z osobitných náležitostí, ktoré musí obsahovať, aby mohla byť považovaná za notársku zápisnicu a za verejnú listinu v zmysle § 3 ods. 4 Notárskeho poriadku. Bolo preto potrebné predovšetkým posúdiť, či výsledky vykonaného dokazovania tento skutkový záver, ktorý bol rozhodujúci pri aplikácii hmotného práva, umožňujú alebo neumožňujú.

Podľa § 476d ods. 1 OZ poručiť môže prejaviť svoju poslednú vôľu do notárskej zápisnice; osobitný zákon ustanovuje, kedy sa musí úkon urobiť pred svedkami.

Podľa § 46 veta prvá Notárskeho poriadku notári spisujú účastníkom na základe ich vyhlásenia notárske zápisnice o zmluvách, závetoch a iných právnych úkonoch.

Podľa § 47 Notárskeho poriadku notárska zápisnica musí obsahovať

- a) miesto, deň, mesiac a rok spísania notárskej zápisnice,
- b) meno, priezvisko a sídlo notára,
- c) meno, priezvisko, rodné číslo, dátum narodenia a trvalé bydlisko účastníkov, ich zástupcov, svedkov, dôverníkov a tlmočníkov,
- d) vyhlásenie účastníkov, že sú spôsobilí na právne úkony,
- e) údaj o tom, ako bola preukázaná totožnosť účastníkov a svedkov, najmä druh a číslo platného preukazu totožnosti účastníka,
- f) ak je účastníkom právnická osoba, údaj o tom, ako bola preukázaná jej existencia, a oprávnenie v jej mene konať,
- g) obsah právneho úkonu,
- h) údaj o tom, že zápisnica bola po prečítaní účastníkmi schválená,

- i) podpisy účastníkov alebo ich zástupcov, a ak boli prizvaní, tiež svedkov, dôverníkov a tlmočníkov; ak podpisuje notársku zápisnicu za právnickú osobu ako účastníka fyzická osoba oprávnená v jej mene konať, pripojí iba svoj podpis,
- j) odtlačok úradnej pečiatky notára a jeho podpis.

Podľa § 49 Notárskeho poriadku ak spisuje notár notársku zápisnicu s osobou, ktorá nemôže čítať alebo písať, priberie dvoch svedkov úkonu. Títo svedkovia musia byť prítomní pri prejave vôle účastníka o tom, čo sa má pojať do zápisnice, pri prečítaní zápisnice a jej schválení tým účastníkom, v záujme ktorého boli pribratí. Tieto okolnosti musia byť v zápisnici uvedené.

Z citovaných zákonných ustanovení vyplýva, že poručiteľ môže svoju poslednú vôľu prejaviť aj do notárskej zápisnice, pričom osobitný zákon stanovuje, kedy musí notár k úkonu pribrat' svedkov. Ak sa poručiteľ rozhodne túto formu zvoliť, potom je nutné rešpektovať ustanovenia notárskeho poriadku. Každá notárska zápisnica o právnych úkonoch, včítane zápisnice o závetoch, musí obsahovať všeobecné náležitosti, ktoré sú uvedené v § 47 Notárskeho poriadku a prípadne, ak to zákon ustanovuje, osobitné náležitosti. Ak notár spisuje notársku zápisnicu s osobou, ktorá nemôže čítať alebo písať (ňou môže byť nielen osoba nevidomá, ale aj slabozraká), Notársky poriadok vyžaduje, vzhľadom na oslabenú pozíciu poručiteľa pri zriaďovaní závetu, nielen súčasnú a nepretržitú prítomnosť svedkov pri celom priebehu urobenia závetu, ale aj to, aby v zápisnici boli uvedené okolnosti vyplývajúce z ustanovenia § 49 Notárskeho poriadku. Ak tieto náležitosti listina neobsahuje, nejde o notársku zápisnicu a teda o verejnú listinu (výnimku môže predstavovať prípad podľa § 40 ods. 5 OZ účinného v čase urobenia závetu). To má za následok spravidla neplatnosť závetu, lebo v takomto prípade nie sú splnené ani podmienky jeho platnosti podľa § 476a a § 476b OZ a ani podľa § 476c OZ. Treba zdôrazniť, že zo žiadneho zákonného ustanovenia Notárskeho poriadku ani Občianskeho zákonníka nevyplýva požiadavka, aby zákonom požadované náležitosti notárskej zápisnice (či už všeobecné alebo zvláštne) boli v nej formulované doslovným prevzatím zákonného textu. Pre dodržanie formy notárskej zápisnice nie je preto rozhodujúce, akým spôsobom bola okolnosť v notárskej zápisnici vyjadrená. Podstatné je, aby formulácia bola vždy dostatočne určitá a zrozumiteľná.

V posudzovanej veci z notárskej zápisnice zo X. sp. zn. N X., Nz X. spísanej notárom JUDr. A. K. vyplýva, že obsahuje údaj o tom, že zápisnica bola prečítaná a závetkyňou

schválená pred dvomi svedkami (G. J. a E. N.). Okrem toho obsahuje aj prejav notára, v ktorom notár osvedčuje, že o tomto právnom úkone (prejave vôle poručiťky do zápisnice pojataj) pred prítomnými svedkami (tohto) úkonu (prejavu vôle poručiťky) bola notárska zápisnica ním napísaná. Z uvedenej formulácie zápisnice dostatočne jasne a zrozumiteľne vyplýva, že sa v nej nachádza nielen údaj o tom, že notár napísal právny úkon pred dvomi svedkami, ale aj okolnosť, že k samotnému tomuto úkonu (prejavu vôle poručiťky) došlo v prítomnosti dvoch pribratých svedkov (G. J. a E. N.). V listine spísanej notárom JUDr. A. K. sú teda uvedené aj všetky tie okolnosti, ktoré ako osobitné náležitosti notárskej zápisnice predpokladá ustanovenie § 49 Notárskeho poriadku. Iné je, či pribraté svedkyne v skutočnosti aj boli nepretržite prítomné pri zriaďovaní závetu, najmä pri prejave vôle poručiťky o tom, čo sa má pojať do zápisnice. Treba totiž rozlišovať medzi zákonnou požiadavkou uvedenou v § 49 veta druhá Notárskeho poriadku, podľa ktorej svedkovia musia byť prítomní, okrem iného, aj pri prejave vôle účastníka o tom, čo sa má pojať do zápisnice a požiadavkou uvedenou v tretej vete tohto zákonného ustanovenia, podľa ktorej tieto okolnosti musia byť ako osobitné náležitosti obsahom notárskej zápisnice.

Z vyššie uvedeného možno vyvodit', že ak odvolací súd vychádzal v posudzovanej veci zo záveru, podľa ktorého v notárskej zápisnici zo X. spísanej notárom JUDr. A. K. chýba jedna z osobitných náležitostí vyplývajúcich z ustanovenia § 49 Notárskeho poriadku (okolnosť, že svedkyne boli prítomné pri prejave vôle poručiťky o tom, čo sa má napísať do zápisnice), ide o záver nesprávny, nemajúci oporu v obsahu samotnej zápisnice. Za nesprávny treba potom považovať aj z neho vyvodený právny názor, podľa ktorého táto listina nie je notárskou zápisnicou a teda, že závet je pre rozpor so zákonom neplatný. Zároveň za nesprávnu treba považovať aj tú časť rozhodnutia, v ktorej odvolací súd určil žalobkyňu za dedičku po J. H..

Odvolací súd sa navyše dopustil pochybenia aj v tom, že porušil právo žalovanej na spravodlivý proces, pretože tým, že svoje rozhodnutie „nečakane“ založil na iných skutkových a právnych záveroch než súd prvého stupňa, v skutočnosti odňal žalovanej právo namietat' správnosť jeho záverov na inštančne vyššom súde. K novým skutkovým a právnym záverom odvolacieho súdu (žalobkyňa v odvolaní za dôvod neplatnosti závetu považovala neprítomnosť svedkýň pri prejave vôle poručiťky o tom, čo sa má pojať do zápisnice a nie skutočnosť, že v notárskej zápisnici táto okolnosť nie je uvedená) sa žalovaná nemala možnosť vyjadriť a hlavne právne argumentovať. Ak odvolací súd dospel k iným skutkovým

a právnym záverom než súd prvého stupňa, mal správne rozhodnutie prvostupňového súdu zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie. Požiadavke dôsledného rešpektovania ústavného princípu dvojinstančnosti občianskeho súdneho konania odvolací súd mohol učiniť zadosť iba kasačným rozhodnutím. Tým, že odvolací súd tak nepostupoval, znemožnil žalovanej realizáciu jej procesných práv, lebo jej odoprel možnosť prieskumu správnosti nových, prípadne z pohľadu súdu prvého stupňa dosiaľ bezvýznamných, avšak z hľadiska právneho posúdenia veci odvolacím súdom rozhodujúcich skutkových záverov.

Na základe vyššie uvedeného možno uzavrieť, že konanie pred odvolacím súdom bolo postihnuté inou vadou, ktorá mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci (§ 242 ods. 2 písm. b/ O.s.p.). Navyše, odvolací súd svojím postupom odňal žalovanej možnosť konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p. Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorého povinnosťou je aj bez návrhu na tieto vady prihliadnuť, preto rozsudok odvolacieho súdu v spojení s doplnčacím rozsudkom podľa § 243b ods. 2 O.s.p. zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie; právny názor dovolacieho súdu v tomto rozhodnutí vyslovený je pre odvolací súd záväzný (§ 243d ods. 1 O.s.p.).

V novom rozhodnutí rozhodne súd znova o trovách pôvodného konania a tiež dovolacieho konania (§ 243d ods. 1 veta tretia O.s.p.).

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 17. februára 2010

JUDr. Ladislav Górász, v.r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia : Jarmila Uhlířová